

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 66 Ekim 2019

www.sosyalarastirmalar.com

Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 66 October 2019

www.sosyalarastirmalar.com

Issn: 1307-9581

oi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3631>

KADINLAR İÇİN YÜKSEKÖĞRETİM VE BASINA YANSIMALARI ÜZERİNE TARİHSEL BİR ARAŞTIRMA

A HISTORICAL RESEARCH ON HIGHER EDUCATION FOR WOMEN AND ITS REFLECTIONS ON THE PRESS

S. Tunay KAMER*

Öz

Tanzimat Fermanıyla birlikte genel olarak eğitimin, II. Meşrutiyetle birlikte de kadın eğitiminin önemi fark edilmiştir. Bu kapsamda kadınlar için ilkökul üstü seviyede okulların açılması gündeme gelmiştir. Kadınların da yükseköğretimden yararlanmaları için Darü'l-fünûn'da kadınlara yönelik serbest dersler verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu derslerin verilmesi kadınların yükseköğretimden daha sistemli olarak yararlanma istek ve ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Daha sonraki süreçte de erkek ve kızlar için iki ayrı kurumun olması durumu tartışılmaya başlanmış, bu durumla beraber kızlarla erkekler aynı binada farklı zamanlarda dersler almaya başlamıştır. İlerleyen dönemlerde de bununla ilgili tartışmalar olduğu görülmektedir. Bu süreç daha sonra yükseköğretimde karma eğitimin uygulanmasına dönüşmüş ve kızlar için açılan Darü'l-fünûnun kapanma süreci yaşanmıştır. Bu süreçlerle ilgili dönemin önde gelen gazete ve mecmualarından olan Servet-i Fünun, Büyük Mecmua, Sebilürreşad, İfham, Muallim, Türk Kadını, Kadınlar Dünyası gibi yayın organlarına yansıyan tartışmaların tespiti ve yorumlanması bu makalenin amacını oluşturmaktadır. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre bu tartışmaya katılanlar arasında ünlü devlet adamları, eğitimciler ve edebiyatçılar da bulunmaktadır. Yaşanan süreçteki tartışmalar dönemin gazete ve mecmualarına yansırken, bu tartışmalara ilişkin dönemin Maarif Nazırları da açıklama yapma ihtiyacı duymuşlardır. Tartışmalarda genel olarak kadının üst düzeyde eğitim alması savunulmakta fakat kız ve erkeklerin bir arada ders alması ile ilgili bazı endişelerin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Yükseköğretim, Kadın Eğitimi, Karma Eğitim, Türk Eğitim Tarihi, Eğitim Politikaları.

Abstract

The importance of general education was realized with the Tanzimat Edict, and with II. Constitutional Monarchy, women's education. In this context, the opening of the female-schools above the primary school level came to the agenda. It has been decided to give free classes in Darü'l-fünûn for women to benefit from higher education. These courses systematically boosted women's desire and their need for higher education. In the following process, the existence of two separate institutions for boys and girls began to be discussed and with this situation, girls and boys separately started to take classes in the same building but at the different times. There are discussions about this issue in following periods. This process was later transformed into the implementation of coeducation in higher education, and the closure of Darü'l-fünûn for girls was experienced. The aim of this article is to determine and interpret the debates reflected in the periodicals such as Servet-i Fünun, Büyük Mecmua, Sebilürreşad, İfham, Muallim, Türk Kadını, Kadın Dünyası, among the leading newspapers and magazines of this period. According to the results of the study, among the participants of these debates were statesmen, educators and literati. While debates in this period were reflected in the newspapers and magazines, the Minister of Education of this period had to make a statement. The discussions generally advocate high level of education for women, but it has been found that there are some concerns about the combination of girls and boys in educational settings.

Keywords: Higher Education, Women's Education, Coeducation, History of Turkish Education, Policy of Education.

* Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, tkamer@kastamonu.edu.tr

Giriş

Tarihsel süreç incelendiğinde eğitimin çoğunlukla sadece erkeğe verildiği görülmektedir. Az da olsa bazı toplumlarda kızların da erkekler gibi devletin devamlılığı veya iyi bir eş ve anne olabilmesi için eğitim alması gerektiği düşünülmüştür. Ülkemizde de eğitime verilen değer ve önem Tanzimat Fermanıyla başlamış ve II. Meşrutiyet döneminde daha da önem kazanmıştır. Dönemin ileri gelenleri, Avrupa karşısında niçin geride kaldığının sebeplerini araştırmış ve nüfusun yarısını meydana getiren ve çocuğun yetiştirilmesinde etkisi çok olan kadınların eğitimden ve özgürlükten yoksun olduğunu fark etmişlerdir. Birçok devlet adamı, yazar, eğitimci, şair, romancı kadınların eğitim almasına yönelik bir mücadele başlatmışlardır (Kamer, 2013). Meşrutiyet'in ilanından sonra kadınlar, dernekleriyle ve dergileriyle mücadele ederek öncelikli hedeflerinden biri olan eğitim hakkını elde etmişlerdir (Karagöz ve Şanal, 2015). Bu durum beraberinde kadınlara yönelik okul sayılarının artmasına neden olmuştur.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra yoğun bir şekilde tartışılan kızların eğitimi meselesi giderek daha da derinleşmiş, hatta istekler kızların Darü'l-fünûn'a kabul edilmesi yönünde ilerlemiştir. Dönemin gazete ve mecmualarında yer alan yazılarda her fırsatta kızların Darü'l-fünûn'a gitme, yükseköğrenim görme isteği tekrarlanmış, Maarif Nezareti'nden bu konuda bir girişimde bulunması talep edilmiştir. Örneğin, Kadınlar Dünyası gazetesinde 1913 yılında yayınlanan başta Mükerrrem Belkıs'ın yazdıkları olmak üzere birçok yazıda kadınların yükseköğretime olan ihtiyacı ve bunun bir hak olduğu dile getirilmiştir (Latifoğlu, 1999).

Kadınların bu istekleri doğrultusunda önemli adımların atıldığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda öncelikli olarak hanımlara mahsus serbest derslerin verilmesi daha sonraki süreçte kadınlara özgü İnas Darü'l-fünûnunu kurulması ve eşit eğitimin verilmesi amacıyla da karma eğitimin uygulanması konuları sırasıyla hayat geçirilmiştir. Bu uygulamalar alt başlıklar halinde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

1. Serbest Dersler

Kadınların bu istekleri, yerini bulmuş ve Darü'l-fünûn'da hanımlar için 7 Şubat 1914 tarihinde "Serbest Dersler" verilmeye başlanmıştır. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, hatıralarında hanımlara mahsus serbest derslerin verilmesinde, kendisinin ve Süleyman Paşazade Sami Bey'in ön ayak olduğunu belirtmektedir (Baltacıoğlu, 1998).

12 Şubat 1914 tarihli Servet-i Fünun dergisinde Darü'l-fünûn'da kadınlara yönelik serbest derslerin verilmeye başlamasıyla ilgili olarak Mahmut Sadak'ın "Darü'l-fünûn'da hanımlara ders" başlıklı bir yazısı bulunmaktadır. Yazıda derslerin başlaması ve hangi günler ve saatlerde derslerin yapılacağı ile ilgili şunlar yazmaktadır:

"Darü'l-fünûn'da 25 Kanunusani 1329'dan itibaren hanımlar için serbest bir sınıf açılmıştır. Haftada dört gün ikişer saat tahsis edilmiştir. Cumartesi, Pazartesi, Perşembe, Çarşamba günleri. Birinci derse vasati saat ikide başlanacak üçe kadar devam edecek ikinci derse bir çarık saat fazla ile saat üçe çarık geçe ibtidar edilecek, dördü çarık geçeye kadar imtidat edilecek."
(Servet-i Fünun, 12 Şubat 1914).

Yazıda da görüleceği üzere kadınlara yönelik verilecek olan derslerin dört gün ikişer saat şeklinde olacağı anlaşılmaktadır.

28 Şubat 1914 tarihli Kadınlar Dünyası dergisinde "Kadınlık-Maarif Nazırı" başlıklı yazıda Maarif Nazırı Şükrü Bey'in serbest derslerle ilgili açıklamaları yer almaktadır:

"Genç Müslüman kızları da tahsil-i aliden müstefid etmek ihtiyacı kendini her gün daha ziyade hissettiriyordu. Bu ihtiyacı tatmin edecek bir başlangıç olmak üzere Darü'l-fünûn konferans salonunda serbest dersler tesis ve öğleye kadar evlerindeki dahili işlerle meşgul olanların da bu derslerden istifade edebilmeleri için dersleri öğleden sonraya tertip ettik. ...Gelecek seneden itibaren bu serbest dersler daha ziyade taasi ve tanzim edilerek devam mecburi olacak ve yalnız liselerden mezun olan genç kızlar kabul edilecektir."

Maarif Nazırı Şükrü Bey'in açıklamalarına bakıldığında kızların üst düzeyde eğitim almalarının gerekli olduğu ve serbest derslerin bu kapsamda açıldığı ifade edilmiş, derslerin gelecek seneden itibaren daha düzenli yapılacağı ve devam mecburiyetinin de olacağını belirtmiştir. Bu açıklamaya göre de serbest derslerin İnas Darü'l-fünûnunun açılmasına öncülük ettiği söylenebilir.

7 Mart 1914 tarihli Kadınlar Dünyası dergisinde Mahmud Esad Efendi Hazretleri- Hukuk-ı Nisvan Dersi adlı yazıda serbest derslerden olan Kadın hukuku dersinin saatinin değiştirilmesi ile ilgili bir istek yer almaktadır:

"...Darü'l-fünûnda öğleden sonra başlayan derslerin en mühimini teşkil eden hukuk-ı nisvan dersi ilk ders olarak tayin edilmiş. Halbuki umumiyetle müdavi olan hanımlar umur-ı beytiyelerini o saatte ikmal edememiş, ikmal etmiş olsalar bile güç yetiştirebildiklerinden bu

dersten hukuk-ı nisvan dersinden layıkıyla istifade edemiyorlar. Bu dersin biz İslam kadınlığına göre derslerin en mühimi bilhassa Mahmud Esad Efendi Hazretlerinin tahrir-i belîğ vesilesiyle bir ehemmiyet-i mahsusa kesb etmekte olan bu derslerin herhalde öğleden sonra ikinci ders olarak tertib edilmesini umumiyetle Mahmud Esad Efendi Hazretlerini ruhlarında İslam kadınlığının tealisi için yandığına emin ve mutmain bulunduğumuz ateş-i halaskare istinad ile birinci hukuk-ı nisvan dersinin öğleden sonra ikinci derse talik buyuracaklarını kemal-i itminan ile bekleriz."

Yazıdan da anlaşılacağı üzere kadın hukuku dersinin kadınlar açısından önemli olduğu vurgulanmıştır. Kadınların ev işlerini bitirdikten sonra derse katılabildiklerini ve takibi için dersin birinci saat yerine ikinci saate alınması istenmektedir. Ayrıca bu yazı kadınların Darü'l-fünûnda düzenlenen bu derslere katılmada ne kadar istekli oldukları ve yükseköğretim almak istemelerini göstermesi açısından önemlidir.

2. İnas Darü'l-fünûnu

Hanımlara Mahsus Serbest Dersler, kızlar için İnas Darü'l-fünûnu adında bir şubenin açılmasıyla son bulmuştur (Ergin, 1977). Darümuallimat'tan mezun olan kızlar, serbest derslerin oluşturduğu ortamdan yararlanarak Maarif Nezareti'ne başvurmuş ve kızlara yükseköğretim imkanı verecek bir İnas Darü'l-fünûnu açılmasını istemişlerdir. İnas Darü'l-fünûnu 12 Eylül 1914 tarihinde Zeynep Hanım Konağının bir bölümünde resmen açılmıştır (Dölen, 2009). Aslında İnas Darü'l-fünûnu, Darümuallimat'ın 1914 yılında açılan ali sınıflarıdır (Erdem, 2007). 19 Temmuz 1914 tarihinde Darümuallimat'ın islah edilmesine ve geçici olarak açılan ali sınıflarının eylül ayından itibaren daimi hale getirilmesine karar verilmiş ve Darümuallimat yeniden yapılandırılarak kadroları oluşturulmuştur. Bu yeni yapılanmayla Darümuallimat'ın ali sınıfları eğitim süresi 3 yıl olan "İnas Darü'l-fünûnu" adı altında, edebiyat, tabiiyat ve riyaziyat olmak üzere üç şube halinde açılmıştır. 15 Eylül 1914 tarihinde Maarif Nezareti, İnas Darü'l-fünûnu'nun kurulduğunu, buraya öğrenci alınacağını ve talip olanların belgeleriyle Darümuallimat Müdüriyeti'ne başvurmaları gerektiğini basın yoluyla ilan etmiştir (Erdem, 2007). İnas İdadileri ile Darümuallimat mezunları İnas Darü'l-fünûnu'nun ilk öğrencileri oldular (Dölen, 2009).

1917 senesinde ilk mezunlarını veren İnas Darü'l-fünûnu'nda, 1914 yılında kayıt yaptıran 22 kişiden 20'sinin mezun ve bu mezun öğrencilerin 3'ü riyaziyat, 9'u tabiiyyat, 8'i edebiyat şubesinden olduğu görülmektedir (Baskın, 2007).

Servet-i Fünun dergisinin 26 Temmuz 1918 tarihli sayısında kızların Darü'l-fünûn'dan mezun oldukları 12 Temmuz 1918 Cuma günü ile alakalı yazıda bu günün "unutulmaz bir gün" olduğu vurgulanmıştır. Edebiyat fakültesi tarafından tertip edilen müsamere geniş bir şekilde anlatılmış ve mezuniyetin milletimiz ve memleketimiz için ne kadar önemli olduğu ifade edilmiştir.

1917 yılında İnas Darü'l-fünûnu ilk mezunlarını vermesinden sonra 1918 yılında "İnas Darü'l-fünûnu Mezuneleri Cemiyeti" kurulması için bazı çalışmaların olduğu görülmüştür. Ancak bundan daha önce de Tanin gazetesi ve Türk Kadını dergisinde çıkan yazılarda cemiyetin kurulması ile ilgili faaliyetlere girişildiği görülmektedir (Baskın, 2007). Bu yazılardan biri de 28 Temmuz 1916 tarihli Muallim mecmuasında yer alan "İnas Darü'l-fünûnu" adlı yazıdır. Yazıda İnas Darü'l-fünûn Cemiyeti'nin kurulacağı ve başkanlığını da Maarif Nazırı Şükrü Bey eşinin yapacağı bilgisi yer almaktadır:

"Bundan üç sene evvel tesis edilen İnas Darü'l-fünûnun ilk talebeleri bu sene mekteplerini ikmal edeceklerdir. Memleketimizde ilk defa olarak bir kız darü'l-fünûnu tesisi gerek maarifimizin hayati ve gerekse Türk kadınlığı ilmi için ne kadar mühim ve fayda şayan bir hadise idiye de genç hemşirelerimiz Darü'l-fünûn mezunu olmaları hadisesi de o kadar memnuniyet ve şükranle şayestedir. İnas Darü'l-fünûnu son sınıf talebeleri bu münasebetle "İnas Darü'l-fünûnu Cemiyeti" namıyla bir cemiyet teşkiline karar vermişlerdir. Cemiyetin riyasetini Maarif Nazırı Şükrü Bey Efendinin refika-ı muhteremeleri hanım efendi kabul etmişlerdir."

İnas Darü'l-fünûn Cemiyeti'nin kuruluş aşamaları ve çalışmaları hakkında resmi bir bilgiye rastlanılamasa da basında çıkan haberlerden en azından kurulması için bir teşebbüste bulunulmuştur (Baskın, 2007).

İnas Darü'l-fünûnu normal akışıyla, Cağaloğlu'ndaki binada 1918-1919 öğretim yılına başlamışken savaş yıllarında kullanılan yabancılara ait okul binalarının geri verilmesi gereğinin üzerine eğitim verdiği binayı aynı eğitim yılı içinde boşaltmış ve yeniden Zeynep Hanım Konağı'na taşınmıştır (Baskın, 2007). Bu durum aynı binada fakat farklı zamanlarda kız ve erkeklerin eğitim almaları durumunu da ortadan kaldırmıştır.

3. Karma eğitim

II. Meşrutiyet döneminde kızların daha üst seviyede eğitim almasına yönelik ileri sürülen fikirlerin etkisiyle yapılan yenilikler kapsamında kızlar için yükseköğretim seviyesinde bir okul olan İnas Darü'l-fünûnu açılmıştır. Fakat ilerleyen zamanlarda erkeklerin sabah, kızların ise öğleden sonra derslere girmesi, kız ve erkek Darü'l-fünûn'da eğitimin ayrı ayrı verilmesinin zor olduğu ve bunun da eşitlikçi olmadığı düşüncesi ve kızların istedikleri her bölümde eğitim alamaması gibi durumlar basın yoluyla tartışılmaya başlanmıştır.

Bu tartışmaların sonucunda erkek ve kız Darü'l-fünûnları birleştirilmiş ve yükseköğretimde karma eğitim uygulamasına geçilmiştir. Bu geçiş süreci ve Darü'l-fünûn'da karma eğitimin uygulanması dönemin aydınları tarafından gazete ve dergiler aracılığıyla çeşitli fikirler ileri sürülerek tartışılmıştır (Kamer, 2013).

6 Eylül 1334 (1918) tarihli Vakit gazetesinde Ahmed Emin imzalı yazıda memleketimizin kadınlardan istifade etmeye mecbur ve muhtaç olduğunu ve kadınların Darü'l-fünûn'da eğitim almaları gerektiğini açıklarken Türk Ocağında kadınlara ve erkeklere konferanslar verildiğini ve buna kimsenin itiraz etmediğini söylemiştir (Ergin, 1977:1564). Sarınoy, (1994) Türk Ocaklarında I. Dünya Savaşı başlayınca kadar yaz tatili dışında Perşembe günleri erkeklere, Cuma günü kadınlara konferansların düzenli bir şekilde verildiğini ifade etmektedir. Ayrıca bilindiği üzere Türk Ocakları, İstanbul Merkez Kumandanlığının kalabalık yerlerde kadınları "adab-ı İslamiye ve terbiye-i milliye ile gayr-i mütenasip kıyafetle" gezmelerini yasakladığı sıralarda (1913 yılı) ilk defa kadınlarla erkekleri aynı salonda bir araya getirmeyi başarmıştır. İstanbul Türk Ocağı salonunda kadınlarla erkekler yan yana oturarak konserler, konferanslar ve temsiller seyretmişlerdir (Sarınoy, 1994). Bu bilgilerden hareketle bu kız ve erkeklerin bir arada okuması tartışmaların yaşandığı bir dönemde bu faaliyetleri düzenleyen Türk Ocaklarının karma eğitiminden taraf olduğu söylenebilir.

Diğer taraftan İstanbul'da Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti adlı derneğin Galatasaraylılar yurdundaki 20 Nisan 1916 tarihindeki açılış töreni erkekler ve kadınlar için ayrı yapılmıştır (Unat, 1964). Bu olay toplumun erkekle kadının bir arada olması durumuna ilişkin dönemin bakışını ortaya koyması açısından önem taşımaktadır (Kamer, 2015).

1919 yılının başlarında Darü'l-fünûn'da karma eğitimin uygulanmasıyla ilgili Sabah, Alemdar, İkdam, Zaman, Tasvir-i Efkâr, Söz gazetelerinde çeşitli yazılar ve haberler çıkmıştır. Örneğin, İkdam gazetesinde Darü'l-fünûn Müdürü Ahmet Naim Bey'in karşı olmasına rağmen, İnas Darü'l-fünûnu'nun kaldırılacağı ve erkeklerle kadınların Darü'l-fünûn derslerini karışık olarak alacakları hususunda yazılar bulunmaktadır (Kamer, 2013).

Büyük Mecmua'nın 3 Nisan 1919 tarihli sayısında Sabiha Zekeriyâ'nın Kadınlığa Dair köşesinde yazdığı "Kız Darü'l-fünûnu Meselesi" adlı yazıda Darü'l-fünûn'da erkeklerle kadınların birlikte eğitim almaları konusunun, çağdaşlaşmayı amaçlayan bir millet için tartışılmasının bile gereksiz olduğu değerlendirilmiştir. Darü'l-fünûn'un yeni hayata giden yolda en önemli kurumlardan biri olduğu ve böyle skolâstik düşüncelerle bu yola engel olunmaması gerektiği ile Darü'l-fünûna harem sokulmak istendiği vurgulanmıştır. Ayrıca erkek ve kız bir karagöz perdesiyle ayırmanın gülünç ve erkeklerle kızlara ayrı ayrı eğitim verilmesinin öğretmenler için de yorucu olduğu ifade edilmiştir.

Büyük Mecmua'nın yine 5. sayısında "Darü'l-fünûnda Harem" başlıklı imzasız olarak yer alan yazıda erkek ve kız darü'l-fünûnlarının birleşeceği haberinden memnuniyet duyulmuştur. Fakat derslerin ayrı saatlerde uygulanmasına karar verilmesi hatta koridorlarda karşılaşmalarını için erkeklerin öğleden sonra ve kadınların ise öğleden önce Darü'l-fünûna girişlerinin yasaklanması Darü'l-fünûnda haremlik ve selamlık kurulması hatta araya levhalar asılması gibi öneriler sunularak mevcut durum alaycı bir tavırla eleştirilmiştir.

Çıkan haberlere karşılık Maarif Nazırı Ali Kemal Bey 10 Nisan 1919 tarihinde bir tebliğ yayınlamıştır (BOA, MF.MKT 238/10. 09/B/1337 (Hicri)):

"Bazı gazetelerde Darü'l-fünûn talebe ve talebatının fi-mabad muhteliten ders göreceklarine dair bazı rivayet intişar etmekte olduğundan bu babda ber- vech-i ati izah-ı hakikate lüzum görülmüştür. Darü'l-fünûnda, aynı bina dâhilinde ise de inas ve zükur talebe ayrı ayrı dersanelerde ayrıca tederrüs etmektedirler. Evvelce böyle idi. Nazır Şükrü Beyefendi zamanında yine böyle kaldı. Derslerce ve muallimlerce ahiren icra edilmiş tensikatta bu usul asla değiştirilmedi. İnas Darü'l-fünûnu için bir bina tedarik edilerek talebat oraya nakledilmedikçe de başka türlü yapmaya imkân görülmeydi. Darü'l-fünûn muallimleri ayrı saatlerde, ayrı dersanelerde kızlara ayrı, erkeklere ayrı ders vermekte devam ediyorlar.

Hakikat-i hak böyle iken bu meseleyi muttasıl dile dolayanlar ya --- islahiyyeyi sahte şayialarla inciterek bir fesat çevirmek yahut fırsattan istifade ile dolap döndürerek Darü'l-fünûnün huzurunu ihlal eylemek isteyenlerdir. Terakki ve muhafazakâr efrad-ı milletten hiçbirinin bu fesatlara kapılmaması rica olunur."

Ali Kemal Bey beyanatında bu tür haberlerin gerçek olmadığını, ayrı bir binanın olmaması sebebiyle, kadınların Darü'l-fünûn binasında, fakat ayrı dersliklerde öğleden sonra ders aldıklarını söylemektedir. Bu gibi fesatlara itibar edilmemesi gerektiğini çünkü bu tür haberlerin ve yazıların Darü'l-fünûn'un huzurunu bozmak isteyenler tarafından çıkarıldığını ifade etmiştir. Baltacıoğlu (1998) hatıralarında Maarif Nazırının derslerin bir gün kendiliğinden birleşmesi ve bu ikiliğin ortadan kalkması konusunda gizli bir amacının da olduğunu söylemektedir.

17 Nisan 1919 tarihli Sebilürreşad dergisinde "Darü'l-fünûn'da muhtelit tedrisatın akameti" adlı yazı ayrı saatlerde dahi olsa erkek ve kız öğrencilerin aynı çatı altında ders görmelerinin uygun olmadığı düşüncesiyle kaleme alınmış ve karma eğitim uygulaması yoğun bir şekilde eleştirilmiştir.

Türk Kadını dergisinin 17 Nisan 1919 tarihli 20. sayısındaki "Biraz da Mizah: Bugünün Yegâne Kadınlık Meselesi" adlı yazı karma eğitimden yana görüş bildirirken diğer tartışmaların aksine konuyu mizahi bir dille ele almıştır. Kadınların kullandığı peçelerin daha kalın yapılması, erkek öğretmenlerin de peçe takması, kadının erkeğe selam vermemesi ve erkekle kadının karşılaşmaması için kadın polis görevlendirilmesi gibi konuları maddeler halinde sıralayan yazıda, Darü'l-fünûn'da karma eğitimin verilmemesi dönemin sosyal hayatıyla ilişkilendirilmiş ve bu durum alaycı bir şekilde dile getirilmiştir.

Büyük Mecmua, karma eğitim ile ilgili olarak bir anket düzenlemiş ve bu ankete katılanların düşüncelerine derginin 24 Nisan 1919 tarihli 6. sayısında yer verilmiştir. Ankete katılanlar arasında Halide Edip, Nakiye Hanım, Müfide Ferid, Abdullah Cevdet, Köprülüzâde Fuad, Rıza Tevfik Bey gibi karma eğitimin uygulanmasından yana fikir bildirenler ve Rauf Ahmet gibi kadınların ayrı darülfünûnda eğitim almasını isteyenler de bulunmaktadır. Ankete katılanlardan Rauf Ahmet, karma eğitimin kabul gören bir uygulama olmadığını, bazı yazarların dediği gibi dünyanın hiçbir tarafında kız ve erkek darü'l-fünûnlarının ayrı olmadığı bilgisinin yanlış olduğunu ve örneğin Japonya'da kız ve erkek darü'l-fünûnlarının olduğunu söylemektedir.

Maarif-i Umumiye Nazırı Said Bey'in 30 Ağustos 1919 tarihli İnas Darü'l-fünûnu'nun kız öğrencileri ile Darü'l-fünûn'un erkek öğrencilerinin birbirleri ile temas etmediğine ilişkin yazısında mevcut durumla ilgili kısa bir bilgilendirme yapıldıktan sonra kız ve erkeklerin aynı binada fakat farklı saatlerde eğitim aldığı ifade edilmektedir (BOA, BEO, 344153, 30 Ağustos 1335):

"...bazı evrak-ı havadisde yazıldığı veçhile inas talibat zükur talebe ile müştereken tedrisatda bulunmayıp zükur talenbenin bulunmadığı vakitlerde inas talibatın tedrisatına devam olunmakta ve zükur talebe ile inas talibatın birleşmelerine katiyen imkan bırakılmamakda ve bu babda cüzi müsahele ve müsamaha görülen memurin haklarında da muamele-i sedide tatbik edilmekte ve iki Darü'l-fünûn tedrisat ve idarelerinde adab ve terbiye-i islamiyeye riayetdeninhiraf edilmemekte ve imakna müsaid olduğu takdirde İnas Darü'l-fünûnu'nun ayrı bir binaya nakli tabii bulunmakta olduğunun arz ve beyanına ibtidar kılındı."

Said Bey'in yazısında görüleceği üzere çıkan haberlerin doğru olmadığı, kız ve erkelerin aynı binada eğitim almalarının geçici bir durum olduğu ve uygun bir zamanda kızların başka bir binaya nakil edileceği ifade edilmektedir.

İfham gazetesinin 12 Eylül 1919 tarihli sayısında "Tıp ve hukuk fakültelerinin verdiği karara göre kızlarla erkeklerin bir arada eğitim almalarının gerektiğini fakat bu duruma Maarif nezaretin karşı çıktığının söylendiği" haberine yer verilmiştir. Bu haberle alakalı gazetenin muhabiri tarafından dönemin eğitim durumu ile ilgili konular üzerine Maarif Nazırı Said Bey ile dokuz soruluk bir mülakat yapılmıştır. Karma eğitimle ilgili olan sorular kızların tıp ve hukuk bölümlerine alınıp alınmamasıyla alakalıdır. Said Bey soruları çok kısa bir biçimde cevaplandırmıştır. Bu da karma eğitim konusunda net bir fikir beyan etmekten kaçındığını; bu tavrının da Maarif Nezaretinin nasıl bir tepki göstereceğini belirleyememesinden kaynaklandığını akla getirmektedir. Said Bey, karma eğitim uygulaması konusunun Meclis-i Vükela'da görüşülmediğini ve bu konunun yerinin orası olmadığını da belirtmiştir. Bu durum karma eğitim konusunun eğitimciler tarafından tartışılması gerektiği fikrinin Nezaret tarafından benimsendiğini düşündürmektedir. Said Bey, karma eğitimin uygulanması konusunda asıl sorumluluğun öğretmenlerde olduğunu ve öğretmenlerin bu konuda daha özverili ve dikkatli olması gerektiğini ifade etmektedir (İfham, 12 Eylül 1919).

Sabiha Zekeriya, Darü'l-fünûn'da karma eğitimin uygulanması konusunda Maarif Nazırı Said Bey'in açıklamalarına 15 Eylül 1919 tarihli İfham gazetesinde cevap vermiştir. Yazar, yazıda konu ile ilgili

sorular sormuş ve bu soruları da cevaplayarak konuyu açıklamıştır. Sorular şöyledir: “Efkâr-ı umumiye bunu hazmedecek mi?” “Bu herkes memlekette mevcut ahlak buhranıyla kabul telif midir?” “Bu tekâmül kanuna ta’bî olmayan bir hareket midir?”. Cevaplar değerlendirildiğinde konu hakkında önce genel düşüncelerle halkın düşüncesinin birbirinden ayrılması gerektiğini çünkü ikisinin de farklı olduğu belirtilmektedir. Genel olarak ahlak bunalımı yaşandığını, Türk kadınlığının bu bunalımı en hafif biçimde geçirdiğini vurgulayarak ahlaka maddi bir şekil verilemeyeceğini ve kâğıt üzerinde olan ahlak kurallarının tam olarak uygulanamayacağını ifade etmiştir. Tıp eğitimi kadınların da almalarına izin verildiğini fakat erkeklerle beraber eğitim almasına ilişkin karşıt görüşlerin olduğunu belirtmiş ve doktor olabilmek için kadınların erkeklerle beraber neden eğitim alamadıklarını anlayamadığını ifade ederek bu konudaki asıl üzerinde durulması gereken fikrin kadınların daha üst seviyede eğitim almaları olduğunu savunmaktadır. Sabiha Zekeriya, Nazır Said Bey’in karma eğitim uygulaması hususunda karar verecek müderris meclisine güvendiğini fakat bu meclisin karma eğitimin uygulanmasıyla ilgili karar verirken zorlanacağını düşünmektedir. Meclisten kızlarla erkeklerin ayrı ayrı ders yapması kararı çıkarsa da bu durumun hükümet bütçesini zorlayacağını ifade etmiştir (İlfham, 15 Eylül 1919).

Şükûfe Nihal’in başkanlığını yaptığı bir heyet Maarif Nazırı Ali Kemal Bey’i ziyaret etmiş ve kız öğrencilere verilen eğitimin erkek öğrencilerden daha az olduğunu düşündüklerini ve erkeklerle beraber eğitim görmek istediklerini dile getirmişlerdir. Kız öğrencilerin bu istekleri, 1918-1919 öğretim yılında kabul edilerek uygulamaya geçilmiş fakat ve resmi olarak herhangi bir işlem yapılmamıştır. Bu fiilî durum bir yıldan fazla devam etmiş ve 16 Eylül 1921 tarihinde İstanbul Darülfünunu Divanı (senato) İnas Darü’l-fünûnu öğrencilerinin İstanbul Darü’l-fünûnu’na devam etmelerini hukuki olarak kabul etmiştir (Arslan ve Akpınar, 2005). 1921-1922 ders yılından itibaren Edebiyat, Fen ve Hukuk Fakültelerinde, 1922-1923 ders yılında Tıp Fakültesinde karma eğitim uygulamasına geçilmiştir (Kamer, 2013). İnas Darü’l-fünûnu’nun sonunu, kız öğrencilerin erkeklerin ve kızların ayrı öğrenim gördüğü bu usulü protesto ederek, erkek dersanelerine devam etmeleri ve kendi sınıflarını boykot etmeleri getirmiştir (Baskın, 2008).

Sonuç

Tanzimat Fermanında eğitim ile ilgili hükümler olmamasına rağmen fermanın yayınlanmasından sonra kadın eğitimi açısından çeşitli düşüncelerin ve yazıların olduğu görülmektedir. Bu yazılarda genel olarak kadının iyi bir eş ve iyi bir anne olması için eğitim almasının gerekli olduğu vurgulanmıştır. İleri sürülen bu fikirlerin sahipleri arasında tanınmış devlet adamları, eğitimciler ve edebiyatçılar da bulunmaktadır.

Yapılan inceleme sonucunda dönemin eğitimcileri ve aydınları tarafından ortaya atılan fikirler ve yapılan tartışmalar değerlendirildiğinde aslında her düşünürün kadınların daha üst düzeyde eğitim görmelerini istediği fakat kadınların ve erkeklerin aynı okulda bulunmalarının birtakım sakıncalar oluşturabileceği düşüncelerine sahip oldukları tespit edilmiştir.

Kadınların Darü’l-fünûn’da eğitim almaları ve Darü’l-fünûn’da karma eğitim yapılması konusunda kadın yazar ve eğitimcilerin de görüş bildirmesi ayrıca önem taşımaktadır. Bu kadın yazar ve eğitimciler arasında Halide Edip, Mükerrerem Belkıs, Nakiye Hanım gibi isimler yer almaktadır.

Sabiha Zekeriya tarafından çıkarılan Büyük Mecmua’da yoğun tartışmaların olduğu hatta Darü’l-fünûn’ların birleştirilmesi konusunda anket düzenlendiği tespit edilmiştir. Bu ankete dönemin tanınmış isimleri katılmış ve görüşlerini beyan etmişlerdir. Ankete katılanlar arasında olan Rauf Ahmet, Japonya’da kız ve erkek darü’l-fünûn’ların ayrı olduğu örneğini vererek neden karşı olduğunu açıklamaya çalışmıştır.

Gazete ve dergilerde çıkan haberler ve yazılar üzerine dönemin maarif nazırları açıklama yapma ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu da ileri sürülen fikirlerin ve yapılan tartışmaların dikkat çektiğini göstermektedir.

II. Meşrutiyet’in ilanından sonra yoğun bir şekilde tartışılan kızların üst seviyede eğitim alması konusu giderek daha da derinleşmiş, dönemin gazete ve mecmualarında yer alan yazılarda her fırsatta kızların darü’l-fünûn’a gitme, yükseköğrenim görme isteği tekrarlanmış, Maarif Nezaretî’nden bu konuda bir girişimde bulunması talep edilmiştir. Bunun sonucunda da serbest derslerle başlanan süreç, kız darü’l-fünûnu açılması sonrasında da darü’l-fünûnlarda karma eğitim uygulanması yönünde ilerlemiştir.

KAYNAKÇA¹

- Arslan, Ali ve Akpınar, Özlem (2005). İnas Darülfünunu (1914-1921). *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, VI/2
Baskın, Bahar (2007). *2. Meşrutiyet’te Eğitim, Kadın ve İnas Darülfünunu (İlk Kadın Üniversitesi)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
Baskın, Bahar (2008). II. Meşrutiyet’te Kadın Eğitimine Yönelik Bir Girişim: İnas Darülfünunu. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:38
Baltacıoğlu, İsmail Hakkı (1998). *Hayatım*. İstanbul: Dünya Yayınları.

¹ Gazete ve mecmua yazılarının künyeleri metin içerisinde ayrıntılı olarak verildiğinden kaynakça bölümünde ayrıca gösterilmemiştir.

- BOA, BEO, 344153, 30 Ağustos 1335 (Rumi)
BOA, MF. MKT 238/10. 09/B/1337 (Hicri)
Dölen, Emre (2008). II. Meşrutiyet Döneminde Darülfünun. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, X/1
Dölen, Emre (2009). *Türkiye Üniversite Tarihi 1: Osmanlı Döneminde Darülfünun (1863-1922)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
Erdem, Yasemin Tümer (2007). *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Kızların Eğitimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı. İstanbul.
Ergin, Osman (1977). *Türkiye Maarif Tarihi. (5 Cilt)*, İstanbul: Eser Matbaası.
Kamer, S. Tunay (2013). *Türk Eğitim Sisteminde Karma Eğitime İlişkin Fikirler, Tartışmalar ve Uygulamalar (1908-1950)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri. Ankara
Kamer, S. Tunay (2015). II. Meşrutiyet Dönemi Karma Eğitime İlişkin Fikirler ve Tartışmalar. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:23 No:1 401-412
Karagöz, Savaş ve Şanal, Mustafa (2015). İkinci Meşrutiyet Dönemi Kadın Gözüyle Kadın Eğitimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/ The Journal of International Social Research*, Cilt: 8 Sayı: 39.
Latifoğlu, Asiye (1999). *Kadınlar Dünyası Gazetesinde Eğitim ve Öğretim*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Eğitimi Bilim Dalı. Ankara
Sarmay, Yusuf (1994). *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Okulları (1912-1931)*. Ankara: Ötüken
Unat, Faik Reşit. (1964). *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

EK-1: Maarif -i Umumiye Nezareti'nin 30 Ağustos 1335 Tarihli Yazısı

حضرت عالی حضرت صاحبزادگان
فروع
انبات دارالفنون
معرضه جا کر لکھ لیدر
انبات دارالفنون دکن دارالفنون بدستوبه آری بر بایه نقلیله تدریسات و داره لرنده آداب و تربیه اسلامیہ تعلیمی
سعایت و کتاب سازه دره غیره نقطه نظر در اصلاحات جدیداً چرکند بکن مقصدات ایلیک استقامت و
نظام سانی و تحقیقات کفیه در فصول سانی جناب صاحبزادگان کفیه و تقسیم تقویم نقش در علمیه اسرار و علوم
و دیوانه ندره علم تقویم دارالحکومت الاسلامیه ریاستک تقصیری مطالقه ندره عاجزی اولدی اربیان و فوئده ناسیله آلیک تقیه
تقسیم اولور و فوئده تقیه - یاضیه و طبیعه شماری احوال اجتماع عدت درسیسی اربع سنه دره عبارت بونموه و ندره
دارالمعلمانه علاوه صورتیله مقدمه ناسیسی اولور و اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور
نیکو- طایفه دردی اولور و در اولور ایتم کلیمه ایکنجه یا اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور
دارالمعاذیر ایچونه اصل دارالفنون بایکده کی و طهر کفایت ایچدی کیم انات و دارالفنون مستطاب در مدیر تعصیه ایچدی کیم
دارالمعز و حیاتی اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور
انات دارالفنون بایکده در دارالعلمیه در طبع اولور و در کلیمه ندره ندره ندره ندره ندره ندره ندره ندره ندره ندره
انات دارالفنون کفایت زکوره دارالفنون نقدیه مجربیت کورکده در فقط بعضه اولور اولور اولور اولور اولور
عددی تقصیر ایچدی کیم انات دارالفنون کفایت ندره ندره ندره ندره ندره ندره ندره ندره ندره ندره ندره ندره
بایکده درجه اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور
در اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور
ناسیسیه هفاده دره معامده تقیه ایچدی کیم و کفایت اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور
سعایت در سر اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور
اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور

یازدیچ همدات جوابیه تاریخ و نوم و نوزک و ماهی هائهمکه مانکی شمیه می اقامه سیله یازدیچنکه دلاسنه خلاصه کده دوش دجا اولور.